

Udo Bermbach
BLÜHENDES LEID
Politik und Gesellschaft in Richard Wagners Musikdramen

door Jos Hermans

In *Blühendes Leid*, het meest recente boek van Udo Bermbach (emeritus professor Politieke Theorie en Ideëngeschiedenis aan de Universiteit van Hamburg) worden Wagners opera's onderzocht vanuit het perspectief van diens politieke theorieën en maatschappijkritische visie. Politieke lezingen van Wagners werk hebben de slechte roep dat ze Wagners tijdloze wereldmythen geweld aandoen. De verbanden tussen Wagners werk, zijn commentaren en de politieke theorieën van zijn tijd lijken mij echter bijzonder relevant voor een beter begrip van de werken door een hedendaags publiek. Ook al zijn er andere aspecten van filosofische, psychologische en geschiedkundige aard in dit boek niet aan bod gekomen, het politieke aspect, zo argumenteert Bermbach, staat centraal in Wagners werk en daar kan, na lezing van dit boek, nauwelijks nog aan getwijfeld worden. Natuurlijk is niet alles wat Bermbach beschrijft nieuw, noch voor de bezoekers van hedendaagse Wagnerproducties noch voor de lezers van Bermbachs vroegere publicaties als *„Der Wahn des Gesamtkunstwerks”* of *„Wo Macht ganz auf Verbrechen ruht“*. Mij lijkt het evenwel dat nog niemand voor Bermbach Wagners opvattingen van politiek en maatschappij zo precies in kaart heeft weten te brengen. Zijn wij gewoon onder politiek en maatschappij de geïnstitutionaliseerde vormen daarvan te verstaan, voor Wagner, zo maakt Bermbach met klem duidelijk, waren zulke instituties organisatievormen van inhumane onderdrukking. Met andere woorden: hoe men het ook draait of keert, Wagner was een linkse anarchist. Beïnvloed door de vroegsocialisten van zijn tijd droomt hij zich een oeuvre bij mekaar waarin de anarchistische utopie van een ideale samenleving zonder instituties centraal staat. Vanuit deze basisidee is het begrijpelijk dat schijnbaar apolitieke begrippen zoals *liefde* (Tristan) of *medeleven* (Parsifal) voor Wagner een politieke kwaliteit bezitten, als ideaal voor een samenleving waarin lijden en onderdrukking afwezig zijn. Pas op deze wijze wordt Wagners kunstbegrip in zijn ganse draagwijdte voelbaar waarbij artistiek geïnspireerde vormen van samenleven als basis dienen van de menselijke toekomst. Richard Wagner wordt in het beste geval als een politiek warhoofd gezien; in de regel wordt hij echter tot één van de meest odiëuze personages uit de cultuurgeschiedenis gerekend. Het is dan ook de niet geringe verdienste van dit boek dit ernstig vervormde beeld te hebben bijgesteld en dat vanuit een onverdachte academische reflex en met de trefzekerheid van een wetenschappelijk onderbouwde argumentatie. Met „Verharmlosing” heeft dit alles niets te maken want wie Bermbach in zijn argumentatie wil vloeren zal meer boterhammen moeten eten dan Hartmut Zelinsky, Paul Lawrence Rose en Joachim Köhler.

Na een inleidend hoofdstuk die het politieke denken van Wagner situeert in zijn tijd, behandelt

„Blühendes Leid” één voor één de werken (de vroege werken inbegrepen), om tenslotte af te ronden met een stand van zaken in het debat rond antisemitisme in Wagners werk waarin Bermbach vruchteloos op zoek gaat naar sporen van antisemitisme in Wagners oeuvre. Over dat laatste, geeft Bermbach toe, is het laatste woord nog niet gezegd. „Blühendes Leid” is verplichte lectuur voor elke Wagnerliefhebber die Wagners sociaal-revolutionaire pretenties ernstig neemt. Voor alle anderen is het essentieel om de intenties van de werken te begrijpen. Kortom, aan dit boek komt niemand voorbij. Het zal dan ook het voorwerp uitmaken van een reeks essays die in de volgende edities van Leidmotief aan bod zullen komen.

Blühendes Leid, 363 pp. Metzler Musik, 2003.
ISBN 3-476-01847-4